

Ecumenical Ventures in Ethics. Protestants Engage Pope John Paul II's Moral Encyclicals. Red. R. Hütter, T. Dieter. Grand Rapids–Cambridge: Eerdmans 1998 ss. VII+295.

Nauczanie moralne Jana Pawła II, szczególnie wyrażone w dwóch niedawnych encyklikach, *Veritatis splendor* (1993) i *Evangelium vitae* (1995), dociera nie tylko do środowisk katolickich jako swoich głównych adresatów, ale znajduje też uważnych czytelników wśród protestantów¹ *Ecumenical Ventures in Ethics* to zbiór jedenastu rozpraw, z których dziewięć prezentuje protestanckie komentarze do wybranych zagadnień papieskiego nauczania. Dwa ostatnie artykuły to refleksje katolickich teologów moralistów (Eberhard Schockenhoff z Freiburga i James F. Keenan z Cambridge, USA), które rysując szerszą perspektywę nauczania Ojca Świętego, próbują odpowiedzieć na ważniejsze zarzuty czy pytania protestantów.

Szczerze ekumeniczne podejście etyków protestanckich uwidacznia się w ich otwartości i gotowości przyjęcia argumentacji katolickiej, jak i w umiejętności wskazania na jej niejasności czy niewystarczalność, przynajmniej dla protestanckiego czytelnika. Chodzi o zrozumienie biblijnych, teologicznych i filozoficznych podstaw i implikacji analizowanych problemów. Ma to również umożliwić określenie potencjalnych i aktualnych kwestii teologicznych i etycznych, co do których można mówić o zgodzie między obiema tradycjami.

W części wstępnej Jean Bethke Elsthai, luterkańska etyk z University of Chicago, rysuje interesujący, wielowątkowy obraz myśli Jana Pawła II. Sięga do jego wczesnych prac i wykładów z czasów krakowsko-lubelskich i wskazuje, jak ludzka wolność była zawsze w centrum jego rozważań. Podstawową zależność wolności od prawdy dostrzega już nawet w młodzieńczej sztuce Karola Wojtyły *Jeremiasz* z 1940 roku (por. s. 15-22). W podstawowej dla papieskiego nauczania antropologii zauważa, jak absolutna równość mężczyzny i kobiety na poziomie bytu, praw i godności współgra z jego teologicznym personalizmem, a następnie znajduje wyraz w jego teologii ciała czy etyce ludzkiej płciowości, małżeństwa i rodziny.

Znana szczególna wrażliwość teologii protestanckiej dotyczy sposobów analizy i wykorzystania Pisma św. w argumentacji teologicznej czy etycznej. Krytyczne

---

¹ Wśród obcojęzycznych komentarzy, głównie katolickich autorów, warto zauważyć następujące: *Considering Veritatis splendor* Red. J. Wilkins. Cleveland: Pilgrim 1994; *Moral-theologie im Abseits? Antwort auf die Enzyklika „Veritatis splendor”* Freiburg: Herder 1994; *The Splendor of Accuracy: An Examination of the Assertions Made by Veritatis splendor* Red. J. A. Selling, J. Jans. Grand Rapids: Eerdmans 1995; *Veritatis splendor”: American Responses.* Red. M. E. Allsopp, J. J. Keefe. Kansas City: Sheed & Ward 1995. *Veritatis splendor” and the Renewal of Moral Theology.* Red. J. A. DiNoia, R. Cessario. Princeton, NJ: Scepter Publishers 1999. Interesujący jest także protestancki komentarz: *Paroles de Pape, Paroles Protestantes.* Red. O. Abel. Paris: Les Bergers et Les Mages 1995.

podejście do tego problemu przewija się przez niemal wszystkie teksty zawarte w recenzowanym tomie, często zawierając uznanie dla papieskiego nauczania pod tym względem. Szerzej podejmuje to Karl P. Donfried na podstawie papieskiej analizy spotkania młodzieńca z Jezusem z *Veritatis splendor*. Docenia głębokie intuicje w medytacji Jana Pawła II z pierwszej części encykliki, które nadają cenny, chrystocentryczny charakter jego etyce. Równocześnie niepokoi go nieco odmienny charakter refleksji z drugiej części encykliki, gdzie nie znajduje przekonującej bazy biblijnej dla podkreślania absolutnej obowiązywalności przykazań negatywnych. Przy innym rozumieniu funkcji nauczania moralnego w całości przekazu wiary chrześcijańskiej, zrozumiałe wydaje się nieufne podejście do akcentowania *Magisterium Ecclesiae*, gdzie protestanci są skłonni mówić o swoistej deontologicznej „etyce magisterium Kościoła” (57-58).

Teologiczne dyskusje i kontrowersje w kontekście nauki o usprawiedliwieniu dotyczyły m.in. też protestanckich o „sola gratia” i „sola fides”. Amerykański luteranin Gilbert Meilender z uznaniem dostrzega u Jana Pawła II zrozumienie dla znaczenia „sola gratia”, ale nie dość wystarczające jest dla niego uznanie prawdy o „sola fides” (s. 82-83). Z podobnych reformacyjnych założeń teologicznych wychodzą Reinhard Hütter i Risto Saarinen. Pierwszy z nich, który pracuje na luterskim uniwersytecie w Chicago, analizuje zagadnienie prawa Bożego objawionego i naturalnego, drugi, fiński luteranin, związany z Instytutem Badań Ekumenicznych w Strasbourgu, swoje refleksje kieruje ku zagadnieniu natury ludzkiej. Obaj stwierdzają poważną zbieżność nauki papieskiej i tradycji protestanckiej w wielu punktach (np. s. 122-127). Podobnie Bernd Wannenwetsch, wykładowca etyki na uniwersytecie w Erlangen, tłumacząc niedopuszczalność aborcji i eutanazji, wskazuje na trzy przykładowe zagadnienia, gdzie etyka katolicka i protestancka są ze sobą zgodne: moralne znaczenie ciała, drugi człowiek jako bliźni oraz wartość cierpienia odczytywana w świetle wiary (s. 210-213). Hütter i Saarinen piszą też jednak o – rzekomym – papieskim odwróceniu od głębi i pełni nauki Akwinaty dotyczącej prawa Bożego (s. 95-97) czy o awerroistycznym, a więc niemal monistycznym rozumieniu relacji między indywidualną osobą a naturą ludzką (s. 131-136).

Swoicie interesujące jest luterskie podejście do kwestii wzajemnego stosunku indywidualnego sumienia do nauczania *Magisterium Ecclesiae*. Mimo iż protestantyzm zasadniczo nie widzi miejsca dla oficjalnego i zobowiązującego nauczania Kościoła, Theodor Dieter, luteranin niemiecki pracujący w Instytucie Badań Ekumenicznych w Strasbourgu, dostrzega dobre strony takiego wykładu prawdy chrześcijańskiej. Podkreśla jednak tradycyjne, protestanckie zastrzeżenia wobec *Magisterium Ecclesiae*, które – w jego opinii – „utożsamia głos magisterium z głosem Jezusa Chrystusa” (s. 155). Dla całego moralnego nauczania papieskiego fundamentalne znaczenie ma relacja wolności do prawdy. Jan Paweł II daje temu wyraz zwłaszcza w *Veritatis splendor*, gdzie Lois Malcolm z uniwersytetu chicagowskiego dostrzega personalistyczną koncepcję wolności. Wyrasta ona z dialogu i komunii chrześcijanina z Chrystusem, który najpełniejszy jej wyraz daje w swym samowydaniu się na krzyżu (s. 161).

Oliver O'Donovan, teolog moralista z Christ Church w Oksfordzie, jedyny w tym gronie anglikanin, przeprowadza dogłębną analizę papieskiego ujęcia kary śmierci i argumentów za jej odrzuceniem w świetle *Evangelium vitae* oraz nauki *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Chociaż brak mu w wykładzie Jana Pawła II w tym kontekście zdecydowanego dowartościowania prawdy o krzyżu i zmartwychwstaniu Chrystusa (co sam widzi w centrum moralności chrześcijańskiej; por. *Resurrection and Moral Order*. Leicester: InterVarsity Press 1986), uznaje w Papieżu wyjątkowego „proroka ewangelii życia” we współczesnym świecie (s. 216-217).

Prezentowana tu praca to jeden z nielicznych przykładów rzeczowego teologicznego dialogu ekumenicznego w kwestiach moralnych, którego tak brak we współczesnym chrześcijaństwie. Zrozumiałe jest, że etycy luterańscy w swoich rozważaniach wychodzą z założeń teologii Marcina Lutra i późniejszych jej wyrazicieli, zwłaszcza Karla Bartha. Wyraźnie jednak dostrzega się gotowość do obiektywnego spojrzenia na nauczanie katolickie i otwarcie na nowe sugestie w rozumieniu moralnego wymiaru wiary chrześcijańskiej. Z uznaniem dostrzegają zwłaszcza częste odwoływanie się do Pisma św. i nauki Ojców Kościoła. *Ecumenical Ventures in Ethics* to praca cenna nie tylko dla teologów moralistów czy etyków, znawców nauczania papieskiego, ale dla wszystkich, którzy chcą zrozumieć ekumeniczne znaczenie obecnego pontyfikatu dla współczesnego Kościoła i świata.

Ks. Sławomir Nowosad